

M. 9483:1-6.

ACC. N:R. _____

Landskap: Småland Upptecknat av: Jan Öjvind Swahn

XXXXX Växjö stad

Härad: Adress:

Socken: Berättat av: Hr O. Carlsson

Uppteckningsår: 1944

Född år i Växjö

Urmakerier	1
Reparationsurmakare	1
Urmärken	1
Klockjudar	2
Klockbyten	2
Lärlingstid	2
Henslöjd av klockor	2
Glasögon	3
Arbets- och -förhållanden	3
Gesällerna, resor och leverne	3
Verktyg i arbetet	4
Lanturmakarnas metoder	4
Slagverket	4
Spindelur	5
Klockor köptes till konfirmationen	6
Gesällernas löneförhållanden	6
Hantverksurmakarieriet såsom hantverk	6
"Justeringar"	6

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R M. 9483 /

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Urmakeri och urmakare.

1895 fanns här 2 affärer, riktiga vill säga, och dessutom ett par tre stycken reparationsurmakare. Urmakeri i ordets egentliga bemärkelse förekom dock icke, ty vi sysslade även på den tiden huvudsakligen med försäljning och reparationer.

De urmakare jag minns var Flücht på Kungsgatan och längre upp på samma gata låg Wendels urmakeri. År 1895 började vi här i staden och då låg vår affär litet längre ner på Storgatan. Av reparationsurmakare minns jag Olsson och Jönsson, men dessa hade inte några affärer utan tog bara hem uren till sig för att reparera dem. I något större skala bedrev en urmakare Palmquist sin rörelse, men upphörde därmed någon gång i slutet av åttiotalet. Schoug hette slutligen en annan reparationsurmakare.

De ur som såldes i slutet av åttitalet och framåt var mest schweiziska när det gällde fickur och smärre ur, men beträffande större klockor förekom även tyska och se-

ACC. N:R M. 9483:2.

2
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

nare även amerikanska märken. I järnbodarna sålde man väggur. Vid marknaderna förekom det klockjudar, och särskilt minns jag två stycken av dem, som kom från Malmö och under lång tid besökte Sigfridsmässan. De hette Margoliniski och Nissalowitz, och hade då vid kommersen med sig en väska med klockor. Och så uppstod det ett livligt bytande av klockor kring dem. Den mesta kommersen här i staden var koncentrerad till Klockbytare backen, där det nu är en liten plantering utanför polishuset.

Den som gav sej i urmakarelära brukade bliva lärling vid en tolv till sexton års ålder, men det var just ingen kontroll över dem. De fick hålla på så i en tre år med att lappa klockor av alla de sorter.

Här i trakterna förekom just ingen hemslöjd av klockor, jo, det vill säga att i Ekeberga var det allt en och annan som gjorde litet golvur i alla fall, och sålde ute på landsbygden.

ACC. N:R M. 9483:3.

3
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Till gesäller fick vi i stor utsträckning folk som hade arbetat i Halda, specialarbetare eller tempoarbetare, och sammansättare därifrån var ofta rätt så kunniga.

På den tiden förekom det alls icke någon optik i urmakerierna, ty glasögon och annan optisk utrustning försålles uteslutande i järnaffärerna. Där stod det en låda med glasögon av olika styrkor och storlekar och man valde där tämligen på måfå tills man fick tag på ett par som man tyckte passade.

Gesäller och lärpojkar var inackorderade hos mästaren och hade en arbetsdag på mellan tio och tolv timmar. Affären hölls öppen mellan 8 på morgonen och 7 på kvällen. Arbetet avbröts naturligtvis av kafferaster, middag och frukost, viket allt serverades i mästarens familj. Lär-lingarna hade också mat och husrum, men inga kontrakt utöver det muntliga avtalet. För min egen del har jag gått i lära och praktiserat i Schweiz, men det är mycket få urmakare här i landet som gjort det, kanske bara en tre styc-

ACC. N:R M. 9483:4

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Det fanns alls ingen kontroll över vilka som etablerade sig som mästare eller över huruvida de var kompetenta. Gesällerna rullade hatt mycket mera på min faders tid, de flyttade ofta och praktiserade även litet i Ryssland, Tyskland och England.

De verktyg som användes var en liten handsvarv samt filar, litet tänger och mejslar. På landsbygden fanns det en del lanturmakare. som även tillverkade klockor. De hade en skärmaskin, utskurna hjul, och gjorde formar i sand och använde kopparslantar, blandade med tenn och zink, och hade denna legering till hjul som de gjorde själva. Så indelades hjulen och "vältsades" för hand med "välsfilar". Sen hade antingen snickaren redan gjort ett fordral till klockan som kunde medfölja vid leveransen, eller också fick köparen själv ombesörja den detaljen.

Slagverket var älst tillverkat efter systemet "slag på skalle", det vill säga slag på gjutna klockor, men senare

ACC. Nr M. 9483:5.

5
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

"slag på fjäder" överhand och blev mod någon gång på 50-talet.

När min far kom i lära hade de ännu klockor utav den här gamla typen (Hr Carlsson demonstrerar en klocka av mycket ålderdomligt slag). Jag har lyckats få tag på tre sådana här från Växjö, och de brukar kallas för spindelur efter gången.

Folk hade sällan klockor före konfirmationen men till denna köptes uren ofta. Så var det åtminstone i min ungdom. Veckoförtjänset kunde för en gesäll uppgå till mellan aderton och tjugo kronor. Urmakarna organiserade sig år 1910 i Sydöstra Sveriges Urmakareförening.

Lanturmakarna brukade alltid ha lantbruk vid sidan av sin urmakarverksamhet. Hantverksmässigt tillverkande av ur upphörde emellertid på sextiotalet, och de större dala-klockorna på sjuttiotalet. Förr skulle man alltid justera klockorna en lång tid efter köpet. De var nämligen föga schablonmässiga när de salufördes, och behövde sannerligen

ACC. N:R M. 9483:6.

6
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

justeras både mycket och länge.

Gesällerna kom hit och hade bara skjorta och byxor när de kom i bland.

Min far fick pris för en av honom tillverkad klocka på en utställning i Kalmar år 1879.